

A társadalmi folyamatok tükröződése nyelvi szerkezetekben

A leíró nyelvészet eljárásai azon az elgondoláson alapulnak, hogy a nyelv társadalmi normák strukturált halmaza.¹ Mindeddig hasznosnak bizonyult ezeket a normákat olyan invariánsoknak tekinteni, melyekben a beszédközösség minden tagja osztozik. Annak a társadalmi kontextusnak, amelyben a nyelvet használjuk, közelebbi tanulmányozása azonban azt mutatja, hogy a nyelvi struktúra igen sok eleme olyan rendszerszerű váltakozás része, amely mind az időbeli változást, mind a nyelven kívüli társadalmi folyamatokat tükrözi. Az alábbi értekezés az ilyen jellegű tanulmányok néhány eredményét kívánja bemutatni, melyek szoros kapcsolatba hozzák a nyelvészetet a felmérési módszertannal és a szociológia elméletével.

Mint a társadalmi viselkedés egy formája, a nyelv természetesen számot tart a szociológus érdeklődésére. De a nyelv különösen nagy hasznot hajthat a szociológus számára, mint számos más társadalmi folyamat érzékeny mutatója. A nyelvi viselkedés váltakozásának önmagában nincsen jelentős befolyása a társadalmi folyamatokra, de az egyén lehetőségeire a életben sincs erőteljes hatással, éppen ellenkezőleg, a nyelvi viselkedés formái rendkívül gyorsan változnak, amint a beszélő társadalmi helyzete megváltozik. A nyelv hajlíthatóságán alapul, társadalmi hasznossága változások jelzőjeként.

A fonológiai mutatók — melyek a nyelv hangrendszerének elemeire támaszkodnak — ebben a tekintetben különösen hasznukra vannak. Viszonylag kicsiny beszédmintából sok kvantitatív adatot szolgáltatnak. Egy — akármilyen témáról szóló — néhány perces beszélgetésből megbízható mutatókat nyerhetünk számos különböző változóra. Az a váltakozás, melyre ezek a mutatók támaszkodnak, nagymértékben független az alany tudatos ellenőrzésétől. Sőt, a fonológiai rendszerek mutatják minden nyelvi rendszer közül a belső struktúra legmagasabb fokát, így egyetlen társadalmi folyamatot sok fonológiai mutató ezzel összefüggésben történő változása követhet.

A következő példákat egy tanulmányból vettük, mely az angol nyelv New York-beli rétegződését vizsgálja, főleg abból a felmérésből, melyet a Lower East Side [’Alsó Keleti Oldal’] területén folytattunk.² Ezt a felmérést a Lower East Side lakosai körében végzett elsődleges, a társadalmi attitűdökre irányuló felmérésre alapoztuk, melyet a Mobilization for Youth [’Mozgósítás az Ifjúságért’] végzett 1961-ben.³ A 100 000-es népesség eredeti mintája 988 felnőttből állott. A mi célmintánk 195 volt a válaszolókból, ez körülbelül 33 000 olyan angol anyanyelvű egyént jelentett, akik az előző két év folyamán nem változtattak lakóhelyet. A Mobilization for Youth és a New York School of Social Work [’New York-i Szociális Munka Főiskola’] segítségével köszönhetően sok információ állt rendelkezésünkre az adatközlők társadalmi jellegzetességeiről, így lehetőségünk volt a másodlagos felmérés folyamán teljesen nyelvi viselkedésükre összpontosítani figyelmünket. A célminta nyolcvannyolc százaléka a Lower East Side-on végzett vizsgálatból származik.

New York városa a nyelvi rendszerek tanulmányozóját néhány kivételesen nehéz feladat elé állítja: New York-iak

stílusváltakozása a társadalmi különbségekhez hasonlóan olyan mértékű, hogy korábbi kutatóknak egyszerűen semmiféle rendszert sem sikerült találniuk, és sok változót csak a véletlennek tudtak tulajdonítani.⁴ Ahhoz, hogy a társadalmi változatokat tanulmányozhassuk, először a nyelvi interjú kontextuális stílusait kellett meghatároznunk. A formális interjú szöveggörnyezete rendszeren nem tett lehetővé kötetlen vagy szabad beszédet; azok a módszerek, melyeket e nehézség legyőzésére kifejlesztettünk, kulcsfontosságúak voltak a vizsgálat sikere érdekében. Hogy sikerült a kötetlen beszélgetést előidézni és meghatároznunk, ezt mutatja, hogy eredményeink egybeesnek más olyan tanulmányokéval, melyek rejtett megfigyelést alkalmaztak, és az is, hogy az általunk talált stílusbeli váltakozás rendszerei következetesek.

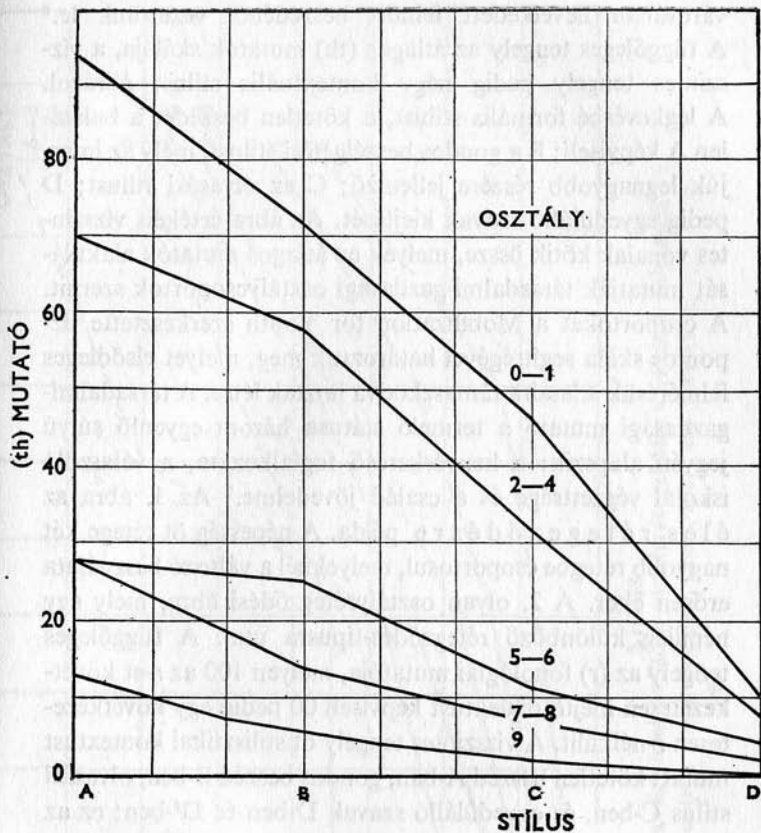
Egyik példának vehetjük az (r) fonológiai változót New Yorkban.⁵ A hagyományos New York-i rendszerben az /r/-t sem szóvégi, sem mássalhangzó előtti helyzetben nem hallhatjuk. A *guard* ['ór'] és *god* ['isten'] szavak homonimok: [gɹ : d] és [gɹ : d]. Hasonlóképpen a *bared* ['meztelenített'] és a *bad* ['csúnya'] is homonim: „I [bɛ:əd] my [a:m]” ['lemeztelenítettem a karom']; „I had a [bɛ:əd] cut” ['volt egy csúnya vágásom']. Az utóbbi években egy új, előkelő forma tűnt fel bennszülött New York-iak beszédében, az /r/ kiejtve. A fonológiai mutató, melyet e változó mérésére használtunk, egyszerűen a történetileg szóvégi és mássalhangzó előtti helyzetben /r/-et tartalmazó olyan szavaknak százaléka, melyekben az /r/-et kiejtik. Tehát egy alsó középosztálybeli férfi esetében (22 éves) aki 27 százalék (r)-et használ, amikor vigyázva beszél, az (r) mutató 27. Kevésbé formális szöveggörnyezetben, kötetlen beszédben egyáltalán nem használ /r/-et: (r)—00. Formálisabb irányban haladva

(r)—37 olvasáskor, (r)—60 szó-listák olvasásakor, és (r)—100, olyan szópárok olvasásakor, amelyek az /r/-re való teljes odafigyelést követelik: *guard — god; dock — dark* stb. A felső középosztályból származó adatközlő ugyanazt a rendszert mutathatja az (r)-értékek magasabb szintjén; a munkásosztályból származó adatközlő pedig az (r)-értékrendszer egy sokkal alacsonyabb szintjén.

Figyelembe vehetünk egy másik változót is. Ez nemcsak New York-ra jellemző: nevezetesen a *th* kiejtése a *thing, think, through, bath* stb. szavakban. Az előkelő forma szerte az USA-ban egy „suroló” réshang: [θ]. Sokhelyütt *t*-szerű zárhangot használnak ebben a helyzetben: „I [tɪŋk] so” [‘Én azt gondolom’] „[samtɪŋ] else” [‘valami más’]. Még ennél is gyakoribb egy olyan affrikáta, mely zárhang és réshang keveréke: „I [tθɪŋk] so; [samtθɪŋ] else”. A (th) fonológiai mutatója „0”-t rendel hozzá a réshanghoz, „1”-et az affrikátaéhoz és „2”-t a zárhanghoz; így egy (th)-00 mutató azt jelentené, hogy csak a réshang használatos, egy (th)-200 mutató azt, hogy csak a zárhang. Egy munkás kötetlen beszédében például elképzelhető a (th)—107-mutató, -69-es, amikor vigyázva beszél, és -48-as olvasáskor. Egy középosztálybeli nőnél (th)-20 lehet a kötetlen beszédben és -00 az összes többi formálisabb stílusnál.

Annak ellenére, hogy a New York-használatban e változók abszolút értékeiben nagy a szóródás, a stilisztikai váltokozás rendszerében sok az egyezés. A válaszolók csaknem nyolcvan százaléka használt olyan stilisztikai váltokozás-rendszert, mely következetes volt abban, hogy az /r/-nek előkelőséget jelölő, a /th/-ként használt zárhangoknak és affrikátáknak a megbélyegzett forma státuszát tulajdonította.

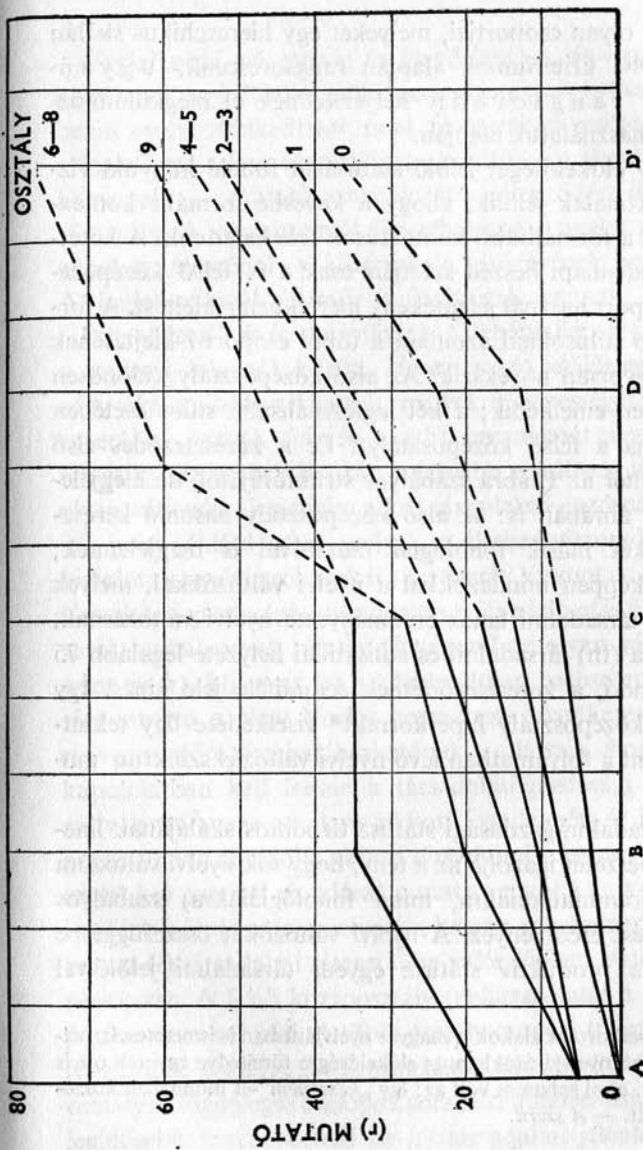
Ez a stilisztikai változás elsősorban a nyelvészeket és

1. ábra: Egy állandó társadalmi jelentőséggel bíró nyelvi változó osztályrétegződése: a (th) a *thing*, *through* stb.: szavakban.

a beszéd etnográfiját kutatókat érdekli. De New York társadalmi rétegződésével szoros kapcsolatban van. A stilisztikai váltakozás és a társadalmi váltakozás az 1. ábrán látható komplex és szabályos szerkezetben egyesíthető. Az 1. ábra a (th) osztályrétegződési ábrája, melyet 81 New York

városában nevelkedett felnőtt beszédéből vezettünk le.⁶ A függőleges tengely az átlagos (th) mutatók skálája, a vízszintes tengely pedig négy kontextuális stílust ábrázol. A legkevésbé formális stílust, a kötetlen beszédet a balszélen A képviseli; B a gondos beszélgetési stílust, mely az interjúk legnagyobb részére jellemző; C az olvasási stílust; D pedig egyedülálló szavak kiejtését. Az ábra értékeit vízszintes vonalak kötik össze, melyek az átlagos mutatók alakulását mutatják társadalmi-gazdasági osztálycsoportok szerint. A csoportokat a Mobilization for Youth szerkesztette tízpontos skála segítségével határoztuk meg, melyet elsődleges felmérésük adataira támaszkodva hoztak létre. A társadalmi-gazdasági mutató a termelő státusa három egyenlő súlyú jegyén alapszik: a kenyérkereső foglalkozása, a válaszoló iskolai végzettsége és a család jövedelme.⁷ Az 1. ábra az *é l e s r é t e g e z ő d é s r e* példa. A népesség öt rétege két nagyobb rétegbe csoportosul, melyeknél a változó használata erősen eltér. A 2. olyan osztályrétegződési ábra, mely egy némileg különböző rétegződés-típusra utal. A függőleges tengely az (r) fonológiai mutatója, melyen 100 az *r*-et követően kiejtő dialektust képviseli 00 pedig egy következően *r*-nélkülit. A vízszintes tengely öt stilisztikai kontextust mutat: kötetlen beszéd A-ban, gondos beszéd B-ben, olvasási stílus C-ben, és egyedülálló szavak D-ben és D¹-ben; ez az utóbbi olyan szavak felolvasása, melyekben csakis az /r/-re kell figyelni: *guard—god; dock—dark*. Ez a szerkezet annak példája, amit *f i n o m r é t e g z ő d é s n e k* nevezhetünk: sokszoros felosztása a társadalmi-gazdasági kontinuumnak, melyben minden egyes stilisztikai szinten megőrződött a rétegződés. Az /r/ más vizsgálatai, melyeket New York városában folytattunk, az /r/ finom rétegződésére vonatkozó alábbi általános hipotézist támogatják: a New York-iak

2. ábra: Egy nyelvi változó osztályrétgazódása a változás folyamatában: az (r) a guard, car, beer, beard, board stb. szavakban.

bármely olyan csoportjai, melyeket egy hierarchikus skálán nem-nyelvi kritériumok alapján rangsoroltunk, ugyanolyan rangsorban helyezkednek el megkülönböztető /r/-használatuk alapján.

Az /r/ előkelőséget jelölő státusát a fölfelé irányuló vízszintes vonalak jelölik, ahogy a kevésbé formális kontextusoktól a formálisabb kontextusok felé haladunk. A kötetlen, mindennapi beszéd szintjén csak a 9. felső középosztályi csoport használ jelentékeny mértékben *r*-kiejtést. A formálisabb stílusoknál azonban a többi csoport *r*-kiejtésének aránya gyorsan növekszik. Az alsó középosztály különösen erőteljesen emelkedik; a két legformálisabb stílus esetében felülmúlja a felső középosztályt. Ez a kereszteződés első látásra eltér az 1. ábra szabályos struktúrájától, de megjelenik más ábrában is: az alsó középosztály hasonló keresztezései két másik fonológiai mutatóval is megjelennek; tulajdonképpen mindazokkal a nyelvi változókkal, melyek részei a társadalmi hatás eredményezte nyelvi változásnak. Viszont a (th) társadalmi és stilisztikai helyzete legalább 75 éve állandó, a kereszteződésnek semmiféle jele nincs. Így az alsó középosztály hiperkorrekt* viselkedése úgy tekinthető, mint a folyamatban levő nyelvi változás szinkron mutatója.

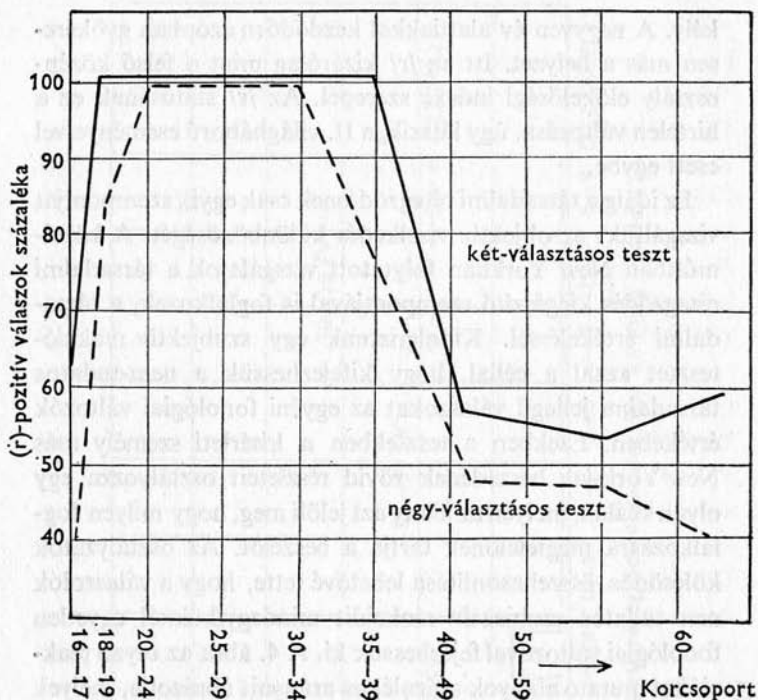
A társadalmi-gazdasági státusz tízpontos skálájának lineáris természetét igazolja az a tény, hogy sok nyelvi változóra (mind grammatikaiakra, mind fonológiaiakra) szabályos rétegződést eredményez. A nyelvi változókat összefüggésbe hoztuk a produktív státusz egyedi társadalmi jelölőivel

* A hiperkorrekt alakok a magyar nyelvújrásban is ismeretesek, például az *ő-ző* nyelvújrásokban az előkelőségre törekedve egyesek ott is *ž*-t ejtenek, ahol sohasem volt az: így „*készženém*”-et mondanak *köszönöm* helyett. — *A szerk.*

— foglalkozás, végzettség és jövedelem —, és úgy látszik, hogy egyik egyedülálló jelölő sincs olyan szoros összefüggésben a nyelvi viselkedéssel, mint az egyesített mutató. Mégis a foglalkozást és a végzettséget egyesítő — a jövedelmet elhanyagoló — mutató szabályosabb rétegződést ad a (th) változóra. A végzettségnél éles elhatároló vonalat találtunk ennél a változónál: a középiskola első évének befejezését. A foglalkozásnál jelentős különbségek vannak a fizikai („kékgalléros”) és irodai/műszaki („fehérgalléros”), illetőleg a szellemi dolgozók között. Ha ezt a két jelölőt egyesítjük, négy olyan osztályt kapunk, melyek a népességet csaknem egyenlően osztják fel, és a (th) használatát szabályosan rétegzik. Ez az osztályozás magasabb rendűnek látszik az olyan változók elemzésére adott társadalmi-gazdasági skálánál, mint például a (th), melyek az életben viszonylag korán kialakított nyelvi szokásokat tükröznék. Viszont az egyesített társadalmi-gazdasági mutató, mely a jövedelmet is figyelembe veszi, szabályosabb rétegződést igazol az olyan változókra, mint az (r). Mivel az (r) a közelmúltban bevezetett előkelőségi mutató a New York-i beszédben, következetesnek — csaknem előre meghatározhatónak — látszik, hogy szoros kapcsolatban kell lennie a társadalmi-gazdasági skálával, mely tartalmazza az alany akkori jövedelmét, és így a legpontosabban ábrázolja akkori társadalmi státusát. A 3. ábra az (r) kor szerinti eloszlását mutatja, egy *l á t s z ó l a g o s i d ő b e n i* eloszlást, mely jelzi, hogy a mindennapi beszédben az (r) társadalmi rétegződése valós időben hirtelen megnövekszik. A felső középosztály (r)-használatát a vízszintes pontozott vonal jelzi. A többi osztály-csoport (r)-használatát (0—1: alsó osztály; 2—5: munkásosztály; 6—8: alsó középosztály) a függőleges oszlopok sora jelzi minden szinten. A két legidősebb korcsoportnál az /r/ társadalmi jelentősége cse-

kély. A negyven év alattiakkal kezdődően azonban gyökere-
sen más a helyzet. Itt az /r/ kizárólag mint a felső közép-
osztály előkelőségi indexe szerepel. Az /r/ státusának ez a
hirtelen változása, úgy látszik, a II. világháború eseményeivel
esett egybe.

Ez idáig a társadalmi rétegződésnek csak egyik szempontját
vizsgáltuk: az objektív viselkedés különbözőségét. A közel-
múltban New Yorkban folytatott vizsgálatok a társadalmi
rétegződés kiegészítő szempontjával is foglalkoznak, a társa-
dalmi értékeléssel. Kidolgoztunk egy szubjektív reakció-
tesztet azzal a céllal, hogy kifejezhessük a nem-tudatos
társadalmi jellegű válaszokat az egyéni fonológiai változók
értékében. Ezekben a tesztekben a kísérleti személy más
New York-iak beszédének rövid részleteit osztályozza egy
olyan skálán, melyen az alany azt jelöli meg, hogy milyen fog-
lalkozásra megfelelőnek tartja a beszélőt. Az osztályzatok
kölsönös összehasonlítása lehetővé tette, hogy a válaszolók
nem-tudatos szubjektív reakcióit mindegyiküknél egyetlen
fonológiai változóval fejezhessük ki. A 4. ábra az olyan reak-
ciókat mutató alanyok százalékos arányait ábrázolja, melyek
egybeestek az /r/-nek — mint előkelőségi jelölőnek — a stá-
tusával. Látható, hogy az összes 18 és 39 éves kor közötti
alany az /r/ pozitív értékelésében megegyezik, annak ellenére
lásd a 3. ábrát, hogy többségük egyáltalán nem használ (r)-et
mindennapi beszédében. Tehát az (r) objektív viselkedésének
éles elkülönülését változatokra — ennek a jegynek egységes
szubjektív értékelése kíséri társadalmi jelentőségét illetően.
A 40 év fölötti vizsgálati alanyok, akiknek (r)-használatában
nincs megkülönböztetési rendszer, az /r/ társadalmi értékelé-
sében is igen kevert rendszert mutatnak. Ez az eredmény
tipikus, és igazolja azokat a tapasztalatokat és nézeteket,
hogy New York egyetlen beszédközösséget alkot, melyet

4. ábra: Az (r) társadalmi értékelésének alakulása két „szubjektív reakció”-tesztben.

egységesít a nyelvi jegyek egyöntetű értékelése, de különbségeket idéz elő benne az objektív viselkedés rétegződése.

Az alsó középosztály különleges szerepét a nyelvi változásban eddig csak egyetlen példával szemléltettük, a 2. ábra keresztesítő szerkezetével. A 3. ábra egyre formálisabb stílusok esetében minden korcsoportra azt igazolja, hogy az alsó középosztály hajlik leginkább az /r/ kiejtésének bevezetésére; a legformálisabb stílusokban pedig e tekintetben messze

túlmege a felső középosztályon. Sok bizonyíték támasztja alá azt, hogy az alsó középosztály beszélőiben a legerősebb a nyelvi bizonytalanság, és ezért hajlanak arra, még ha középkorúak is, hogy elfogadják az előkelő formákat, melyeket a legmagasabbra sorolt osztály legfiatalabbjai használnak. Ezt a nyelvi bizonytalanságot tükrözi az alsó középosztály beszélőinek stilisztikai váltakozása; egy adott stilisztikai kontextuson belül nagy ingadozások; tudatos erőfeszítések a helyes beszédért; és kifejezetten negatív attitűdjük saját eredeti beszédrendszerükkel szemben.

A nyelvi bizonytalanság másfajta mérését egy, a fentiektől független módszer szolgáltatta, mely a szóhasználatukban támaszkodott. Az alanyok tizenhét olyan szóval találkoztak, melynek társadalmilag szignifikáns kiejtésbeli változata van: *vase* ['váza']; *aunt* ['nagynéni']; *escalator* ['lift'] stb. Mindegyik szót két alternánsának formájában ejtettük ki, például [veiz — vɑ:z], [æ'nt — α'nt], [eskeleitə — eskjuleitə]. A válaszolókat megkértük, válasszák ki azt a formát, amelyiket helyesnek gondolják, és mondják meg, hogy ők rendszeresen melyiket használják. Azokat az eseteket, melyekben e két választás eltért, a nyelvi bizonytalanság mutatójának vettük. E mérés alapján az alsó középosztály volt nyelviileg messze a legbizonytalanabb.

A társadalmi rétegződés és következményei csak az egyik típusát jelentik azoknak a társadalmi folyamatoknak, melyek tükröződnek a nyelvi struktúrákban. A New York-i etnikai csoportok — zsidók, olaszok, négerék és Puerto Ricó-iak — kölcsönhatása is tükröződik ezekben és más nyelvi változóknakban. Egyes változókat tekintve a New York-i négerék ugyanabban a társadalmi és stilisztikai váltakozásban vesznek részt, mint a New York-i fehérek. Más változók a fehérek és négerék abszolút megkülönböztettségét mutatják; ez a

város jellemző társadalmi szegregációs* folyamatát tükrözi. Például van egy déli fonológiai jellegzetesség, az /i/ és /e/ magánhangzók egybeolvadása nazálisok előtt: a *pin* ['tú'] és *pen* ['toll'], a *since* ['óta'] és *sense* ['értelem'] homonim párok: „I asked for a straight [pɪn] and he gave me a writin [pɪn]” [‘Kértem egy egyenes tollat/tút és adott egy író-tollat’]. Ezt a jellegzetességet az egész New York-i néger közösség általánosította, úgy, hogy a fiatalabb néger beszélők is, függetlenül attól, hogy vannak más déli vonások beszédjükben, szabályosan tükrözik ezt az összeolvadást. Így ez a nyelvi jellegzetesség a négerek csoportjának abszolút megkülönböztetőjeként jelentkezik, és fényt vet azokra a társadalmi folyamatokra, melyek a faji csoportot mint egészt azonosítják. Hasonló fonológiai jellegzetességek találhatók a Puerto Ricó-iaknál is.⁸

A négerek és fehérek elkülönülését a nyelvi viselkedés nem fonológiai jellegű eltéréseiben is tanulmányozhatjuk. New Yorkban folytatott vizsgálatunkban szemantikai kérdésekkel is foglalkoztunk. Az egyik legeredményesebb vizsgálat a *common sense* [‘józan ész’] körüli szemantikai struktúrákkal foglalkozik. Ez a kifejezés a legtöbb amerikai számára az értelmi tevékenységek egyik legfontosabb területének központjában van. Gyakran használt kifejezés, sok szubjektív érzellemmel; jelentését gyakorta vitatják, és a *common sense*-re vonatkozó kérdéseink legtöbb válaszolónkat nagy értelmi erőfeszítésre készítették. A négerek ugyan használják a *common sense*-t, de van egy egyenértékű kifejezésük is, mely nincs meg egyetlen fehér beszélő eredeti szókincsében sem. Ez a kifejezés a *mother-wit*, vagy *mother-with* [mʌðəwɪθ]. Néhány fehér beszélő a *mother-wit*-et régies, tudós kifeje-

* A négerek „faji” (bőrszínük alapján történő) elkülönítéséről van szó. *A szerk.*

zésnek veszi, a négereknek viszont eredeti kifejezés, melyet a család, a ház idősebb tagjai gyakran használnak, és olyan fogalom- és érzelemkomplexumra utal, mely nekik igen fontos. Mégis a négerek el sem tudják képzelni, hogy a fehérek nem használják a *mother-wit*-et, és a fehérek sem sejtik, hogy a négerek igen. A kommunikációnak ez a teljes hiánya az értelmi tevékenységek egy fontos területén kifejezetten szemben áll azzal a kiegyensúlyozott és szabályos folyamattal, melynek során a néger zenészekről a fehér népességbe mint egészbe a szleng kifejezések átszivárognak.

A társadalmi elkülönülés folyamata olyan okok és mechanizmusok eredménye, melyeket már részletesen tanulmányoztak. Mégis a társadalmi integráció ellentett folyamata kevésbé világos, és a nyelvi struktúra síkján egyáltalán nem nyilvánvaló, hogyan is folyik le. Nézzük meg a *common sense* szemantikai struktúráját. Amikor ennek a kifejezésnek szemantikai alkotóelemeit, egy hierarchikus taxonómiában elfoglalt helyét és egy szemantikai paradigmában a *common sense*-nek mellérendelt kifejezéseihez való viszonyát elemezzük, a különböző beszélők által használt szemantikai struktúrákban nagy eltéréseket tapasztalunk.

A különbségeket legjobban a *common sense*-re vonatkozó kérdéseinkre adott válaszok két típusa tükrözi: ezek a válaszok általában két következetes csoportra oszlottak. *A* válaszoló azt gondolhatja a *common sense*-ről, hogy pusztán értelmes beszéd. Ha megérti a megnyilatkozás kognitív tartalmát, akkor számára ez a *common sense*. *B* válaszoló a *common sense*-et a gondolkodási tevékenység legmagasabb formájának tekinti, az ismeretek arra való alkalmazásának, hogy a legnehezebb problémákat megoldhassuk. Van az emberek nagy részének *common sense*-e? *A* igent mond, *B* nemet. Kinek van sok *common sense*-e? *A* azt gondolja,

hogy a doktoroknak, az ügyvédeknek, a professzoroknak van a legtöbb. *B* azt, hogy a műveletlen embereknek nagyobb készségük van a *common sense*-re, és azonnal felsorol néhány nagy műveltségű embert, akinek egyáltalán nincs *common sense*-e. Ha azt mondjuk, hogy „kettő meg kettő az négy”, példa ez a *common sense*-re? *A* igent mond, *B* nemet. Mondhatjuk azt, hogy valaki értelmes, és még sincs *common sense*-e? *A* nemet mond, mert az értelmesség ugyanaz, mint a *common sense*. *B* igent mond, mert a *common sense* egészen más, mint az értelmesség. *A* úgy véli, hogy ha valakiről elmondható, hogy *smart* [‘okos, értelmes, eszes stb.’], akkor van *common sense*-e is; *B* nem lát a kettő között semmilyen kapcsolatot. Lehet-e valakinek *wisdom*-ja [‘bölcesség’] *common sense* nélkül? Erre a kérdésre *A* igent mond, *B* nemet.

Az *A* és *B* típus közötti szélsőséges különbségek, melyek nem függetlenek a társadalmi rétegződéstől, a szemantikai integráció lehetőségének megkérdőjelezéséhez vezetnek. Állíthatjuk-e olyan egyénekről, akiknek radikálisan eltérő szemantikai struktúráik vannak a *common sense*-re, hogy megértik egymást? Lehet a *common sense* kifejezést arra használni, hogy ezek között a beszélők között jelentést közvetítsen? Egyes írók (különösen a *General Semantics** követői) úgy érzik, hogy az angol anyanyelvi beszélők általában nem értik meg egymást, és hogy az ilyen ellentétes struktúrák elkerülhetetlenül félreértéshez vezetnek. Kutatásaink eredményei arra késztettek, hogy az ellenkezőjére következtessék. Az emberek megértik egymást azáltal, hogy a szavakra jelentést ruháznak, s bizonyos jelentészónákban

* Az általános szemantika filozófiai igényű, nyelvészeti orientációjú laza elmélet és mozgalom – főleg az Egyesült Államokban. Kérdésközpontjai általában szemben állnak a haladó társadalomtudományokéval.
— *A szerk.*

minden angol beszélő megegyezik, létrejön a szemantikai integráció. Kevés kivétellel minden alany megegyezik abban, hogy a *common sense*-nek a *judgment* [‘megítélés, ítélőképesség’] fölérendeltje: a *common sense* tulajdonképpen *good judgment* [‘helyes megítélés, józan meggondoltság/meggondolás’]. Egyenlően magas egyezés található a *common sense*-nek a *practical* [‘gyakorlati’] vagy az *every-day* [‘mindennapi’] kifejezésekkel való párosításakor. Nincsen egyszerű kifejezésünk arra a tulajdonságra, hogy „nem könyvekből tanult”, mégis nagyfokú egyezés van a *common sense* e tulajdonságát illetően is.

Ha létezik szemantikai integráció, akkor olyan társadalmi folyamatként kell lezajlania, melyben a szélsőséges változatokat csoportok kölcsönhatásai eltüntetik a központi vagy „mag”-jelentés rovására. E szemantikai rendszerek további tanulmányozásának kell fényt vetnie arra a kérdésre, hogy vajon ilyen mechanizmus egyáltalán létezik-e, és hogyan is működhet.

*

Ez a tanulmány több oldalát mutatta be a nyelvi viselkedésnek, amelyben a nyelvi struktúrák láthatóan társadalmi folyamatokat tükröznek. A szociológiai és a nyelvészeti vizsgálatok kölcsönhatásától sok hasznos eredményt remélhetünk. Ezeket a növekvő általánosság sorrendjében a következő három pontban tekinthetjük át:

(1) A nyelvi mutatók sok kvantitatív adatot szolgáltatnak, melyek független változók hatását tükrözik. Nem árt, ha az ilyen magnetofonon fölvetett adatokat olyan társadalomkutatók gyűjtik össze és elemzik, akik elsődlegesen nem nyelvészek. Ha — a fentiekhez hasonló módszerekkel — egy adott

nyelvi változatot meghatározunk, akkor ez a változó mutatóként szolgálhat a társadalmi viselkedés más formái felmérése számára; mint például a társadalmi feltörekvés, a társadalmi mozgás és bizonytalanság, a társadalmi rétegződés és elkülönülés változásainak eseteiben.

(2) A nyelvi váltakozás ilyen irányú tanulmányozása a szociológia több fogalmára rávilágít. A nyelvközösséget a nyelvi elemek használata szempontjából semmilyen egyéb megegyezés nem határozza meg olyan jól, mint a közös normákban való részvétel. Ezeket a normákat megfigyelhetjük az értékelő viselkedés szembetűnő típusain, a váltakozás olyan elvont rendszerei egységének segítségével, melyek a nyelvhasználat egy-egy szintjét tekintve változatlanok. Hasonlóképpen, a nyelvi viselkedésre irányuló megfigyelések révén lehetőségünk nyílik arra, hogy az adott társadalom osztályrétegződését alaposan tanulmányozhassuk. Úgy találjuk, hogy vannak olyan nyelvi változók, melyek korrelációban állnak az osztályhelyzet elvont mértékével (amit számos különböző, nem-izomorf jelölőből vezetünk le), ahol nincs egyetlen más kevésbé elvont mértékű egységünk, ami ugyanilyen jó korrelációt eredményezne.

(3) Amennyiben a nyelv fogalmát következetesen a társadalmi viselkedés egy formájának tekintjük, nyilvánvaló, hogy bármilyen, a nyelvi fejlődés elemzése során elért elméleti előrehaladás közvetlenül járul hozzá a társadalmi evolúció elméletének gazdagításához. Ehhez arra van szükség, hogy a nyelvészek kidolgozzák és kiterjesszék strukturális elemzési módszereiket a komplex városi társadalmak nyelvére. E célra a nyelvészetnek hasznára válhatnak a szociológia felmérési módszerei; és még egy fontosabb szempont: a nyelv-

vészek jó néhány elméletének megközelítését újra lehet majd értelmezni a más társadalomtudományok által kifejlesztett, a társadalmi viselkedésre vonatkozó általánosabb fogalmak alapján. Ezt az értekezést arra szántuk, hogy ebben az általános cél elérésében próbáljon segíteni. Remélhetőleg a nyelv-tudomány eredményei, melyek sok szociológusnak egészen a közelmúltig távolinak és érdektelennek tűntek, végül is helyet kapnak a szociológiában, és megnövekszik értelmük a társadalmi struktúra és társadalmi változás vizsgálatában.